

RAAP-RAPPORT 840

Woningbouwlocatie De Koele te Hoonhorst

Gemeente Dalfsen

Een archeologische begeleiding

RAAP-RAPPORT 840

Woningbouwlocatie De Koele te Hoonhorst

Gemeente Dalfsen

Een archeologische begeleiding

Samenvatting

RAAP Archeologisch Adviesbureau heeft in opdracht van gemeente Dalfsen van 3 tot 7 juli 2002 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met het bouwrijp maken van woningbouwlocatie De Koele te Hoonhorst. Doel van dit onderzoek was het documenteren van eventueel aanwezige archeologische resten.

Tijdens de archeologische begeleiding zijn grondsporen en andere archeologische resten uit de Prehistorie en de Late Middeleeuwen aangetroffen. Het gaat om nederzittingsresten uit het Mesolithicum en Neolithicum, waaronder een cluster haardkuilen met een oppervlakte van ongeveer 100 m². Daarnaast zijn er agrarische sporen uit de Late Middeleeuwen aangetroffen.

De archeologische resten bevonden zich voornamelijk op de noordflank van een rivierduin in het noorden en noordoosten van het plangebied. Een groot deel van dit duin (met name de top en de zuidflank) is geërodeerd en verstoord. Op deze delen van het duin zijn geen of nauwelijks grondsporen aangetroffen. In de zones waar geen erosie of andere verstoring heeft plaatsgevonden, was de gaafheid en conservering van de archeologische resten redelijk.

Inhoud

3	Samenvatting
5	1 Inleiding
	1.1 Kader en doelstelling
	1.2 Plangebied en archeologische verwachting
7	2 Methoden
9	3 Resultaten
	3.1 Bodemgesteldheid
	3.2 Archeologie
21	4 Conclusies
22	Literatuur
22	Gebruikte afkortingen
22	Verklarende woordenlijst
23	Overzicht van figuren, tabellen en losse kaartbijlagen

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

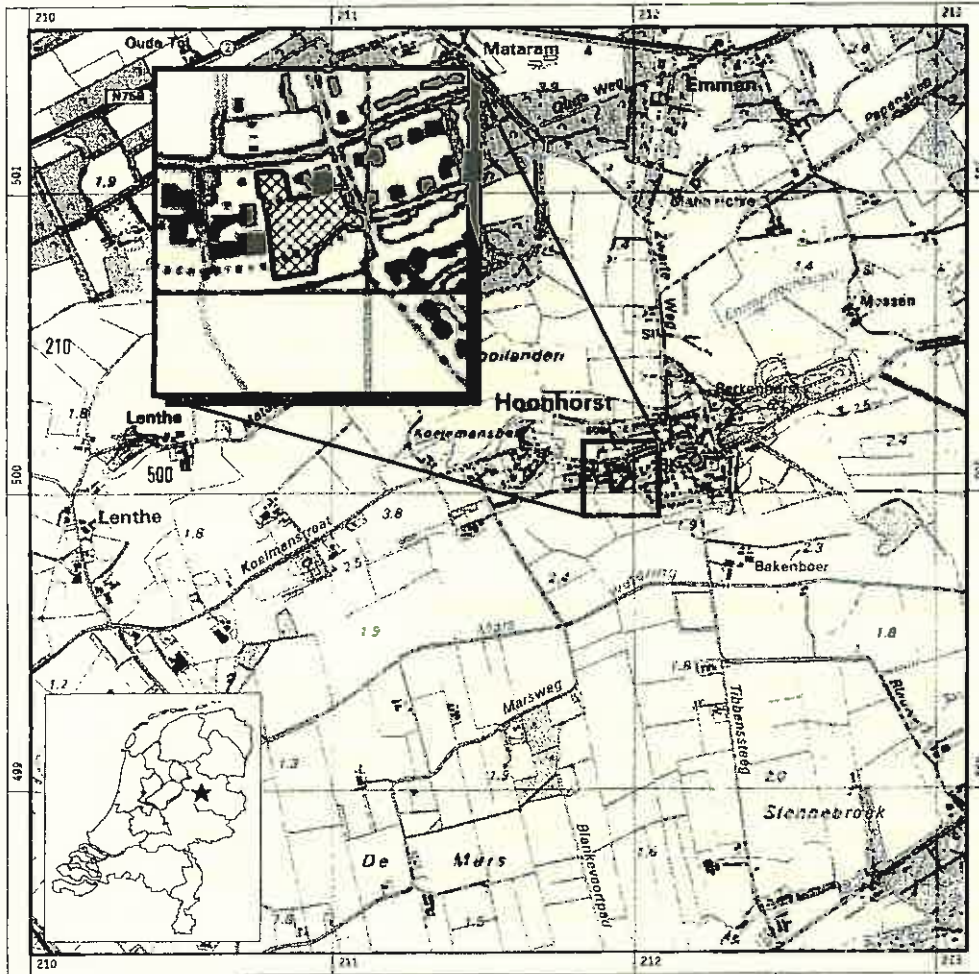
In opdracht van gemeente Dalfsen heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau van 3 tot 7 juni 2002 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met bouwrijp maken van woningbouwlocatie De Koele te Hoonhorst (het 'plangebied'). Tijdens een karterend booronderzoek in 2000 (Scholte Lubberink, 2000) zijn archeologische resten aangetroffen en is vervolgonderzoek aanbevolen. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen leidt tot vernietiging van de (eventueel) aanwezige archeologische resten. Doel van onderhavig onderzoek is het documenteren van eventueel aanwezige archeologische resten en een indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering en omvang ervan.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Het plangebied ligt direct ten zuiden van de Koelmanstraat (figuur 1). Het plangebied staat afgebeeld op kaartblad 21H van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 211.952/500.054. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied in gebruik als grasland. Het terrein staat op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) van Overijssel aangegeven als een terrein van hoge archeologische waarde (ARCHIS-waarnemingsnummer 13311; Meldingsgebied met CMA-code 21H-015).

In het plangebied is in 2000 een karterend booronderzoek uitgevoerd (Scholte Lubberink, 2000). Tijdens dat onderzoek zijn op de noordflank van een duin vondsten aangetroffen uit de Prehistorie (vuursteen en aardewerk) en Late Middeleeuwen (aardewerk). Uit het karterend booronderzoek bleek dat de bodem in grote delen van het plangebied verstoord is. Ondanks de verstoringen heeft het plangebied een archeologische restwaarde; het is namelijk mogelijk dat er archeologische sporen uit de Prehistorie en de Late Middeleeuwen voorkomen. Dit betekent dat het terrein niet behoudenswaardig geacht werd, maar dat er wel degelijk een kans is op de aanwezigheid van archeologisch interessante sporen (Scholte Lubberink, 2000).

De archeologische begeleiding is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het *Handboek ROB-specificaties* (Brinkkemper e.a., 1998) en (voor zover mogelijk) conform de *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie* (Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

Figuur 1: De ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1: Archeologische tijdschaal.

2 Methodes

Het archeologisch onderzoek bestond uit het begeleiden van de graafwerkzaamheden ten behoeve van het bouwrijp maken van het plangebied. Tijdens het bouwrijp maken is de humeuze, zwarte cultuurgrond afgegraven tot op het ongestoorde moedermateriaal (het gele zand). De cultuurgrond bestond uit een bouwvoor, een esdek en eventueel de A- en B-horizont van een veld- en/of moderpodzol. Na het verwijderen van het cultuurgrond ontstond een redelijk tot goed leesbaar archeologisch (werk)vlak. In het vlak tekenden archeologisch sporen zich af als donkere verkleuringen in het gele zand. Deze grondsporen zijn ingetekend op een vlaktekening (1:50) en vervolgens gecoupeerd (zie kaartbijlage 1). Ten eerste is de helft van het spoor uitgegraven, zodat het profiel getekend kon worden (figuur 2). Tijdens het uitgraven is de vulling van de grondsporen onderzocht op vondsten. Van een groot deel van de grondsporen is de vulling gezeefd met een zeef met een maaswijdte van vijf millimeter. De resterende grondsporen zijn onderzocht door ze laagsgewijs met een schep en/of een troffel uit te graven.

Vlakovondsten die niet aan een grondspoor waren te relateren, zijn individueel ingemeten. Van het gehele werkvlak is door middel van waterpassingen de hoogte ten opzichte van NAP bepaald door de gemeente Dalfsen.

In totaal is tijdens de begeleiding een gebied van ongeveer 0,4 ha archeologisch onderzocht. Het verzamelde materiaal en de documentatie zal aan het provinciaal archeologisch depot van de provincie Overijssel worden gezonden. De vondsten zijn in ARCHIS ingevoerd onder ARCHIS-waarnemingsnummer 136467.

3 Resultaten

3.1 Bodemgesteldheid

Omdat de geologische en landschappelijke context van het plangebied reeds uitvoerig is besproken door Scholte Lubberink (2000), zal hier worden volstaan met een beschrijving van de bodemgesteldheid op basis van de archeologische begeleiding.

Centraal in het plangebied ligt een oost-west georiënteerd rivierduin. Als gevolg een langdurig agrarisch gebruik is de top van dit duin geërodeerd en rust de (dunne) bouwvoor rechtstreeks op het gele zand (C-horizont). Tevens zijn aan de westzijde van het plangebied grote recente zandwinningsputten aangetroffen. Op de zuidflank van het duin is als gevolg van erosie eveneens vrijwel het gehele natuurlijke bodemprofiel verdwenen. Op de noord- en oostflank van het rivierduin is de bodemopbouw grotendeels intact. Hier is onder een 60 cm dik esdek een oude akkerlaag en de B-horizont van een moderpodzol aanwezig (figuur 3 en 4).

Aan de noordzijde van het rivierduin bevindt zich een grotendeels met colluvium opgevulde depressie. Op dit colluvium ligt een relatief dik (50 tot 95 cm) esdek. In de zuidoosthoek van het plangebied bevindt zich een tweede depressie. De vulling van deze depressie heeft als gevolg van bodemvorming een vaalgrijze kleur. Aan de zuidelijke voet van het rivierduin, op de overgang naar de laaggelegen pleistocene dalvlakte van de Vecht, ligt een derde depressie gevuld met colluvium.

3.2 Archeologie

3.2.1 Grondsporen

Tijdens de archeologische begeleiding zijn 80 grondsporen herkend (kaartbijlage 1). Deze kunnen naar hun aard ingedeeld worden in vijf groepen: greppels, haardkuilen, overige kuilen en (sub)recente verstoringen.

Greppels

Tijdens het onderzoek zijn verscheidene greppels aangetroffen. Het gaat om enkele relatief diep ingraven perceelsgreppels en een groot aantal ondiepe ontginningsgreppels.

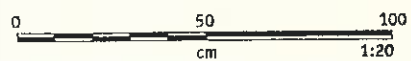
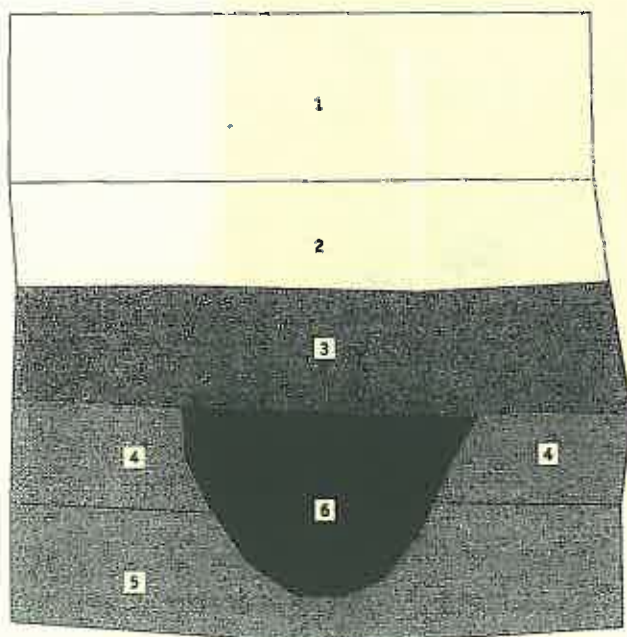
Perceelsgreppels zijn op twee plaatsen aangetroffen: in het noorden in de depressie langs de Koelmanstraat en in het oostelijke deel van het plangebied

Woningbouwlocatie De Koele te Hoonhorst Gemeente Dalfsen

Detail noordprofiel en spoor 50

legenda

- 1 bouwvoor
- 2 esdek
- 3 oude akkerlaag
- 4 B/C-horizont
- 5 C-horizont
- 6 spoor 50

Figuur 3: Detail noordprofiel en spoor 50.

Figuur 4: Noordprofiel van esdek en spoor 50.

(nabij de Weitjes). In de vulling van twee perceelsgreppels zijn vondsten uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (kaartbijlage 1: sporen 50 en 80; figuur 5; zie ook figuur 3 en 4), zodat een datering in de Late Middeleeuwen vrijwel zeker is.

In de ontginningsgreppels is alleen in de sporen 51 en 52 materiaal gevonden. Het betreft laat-middeleeuws kogelpotaardewerk (spoor 51) en enkele fragmenten vuursteen. Het vuursteen is door het spitten van de grond in de greppels terechtgekomen en is ouder dan het grondspoor.

De overige greppels hebben geen dateerbare vondsten opgeleverd. Ook voor deze greppels is een laat-middeleeuwse datering waarschijnlijk. Opvallend is de relatief grote hoeveelheid vondsten in spoor 50. Het gaat zonder twijfel om nederzettingsafval van een laat-middeleeuws erf ten noorden of oosten van het plangebied. Verder is aan de zuidoostzijde van het plangebied (vrijwel op de flank van het rivierduin) het restant van een systeem van zogenaamde esgreppels aangetroffen (spoornummers 63-78; figuur 6). Het betreft enkele bundels smalle greppels met een lengte van gemiddeld 500 cm en een breedte van 30 cm. Van verscheidene greppels resteerde slechts de basis in de vorm een rij halvemaaanvormige schopsteken. De esgreppels zijn het product van grondverbetering, waarbij ten behoeve van de bodemvruchtbaarheid en de doorwortelbaarheid van de bodem een akker diep is doorgespit. Waarschijnlijk strekten de ontginningsgreppels zich oorspronkelijk ook uit over de hoger gelegen delen van het plangebied, maar zijn ze hier als gevolg van bodembewerking verdwenen. Hoewel in de vulling van de esgreppels geen dateerbare artefacten zijn aangetroffen, is een datering in de Late Middeleeuwen waarschijnlijk. Gezien de oriëntatie van de esgreppels behoren deze namelijk tot hetzelfde akkersysteem als het merendeel van de perceelsgreppels.

Haardkuilen

Er zijn 17 grondsporen geïnterpreteerd als haardkuilen (kaartbijlage 1). Het gaat om relatief ondiepe sporen met een donkergrijze tot zwarte vulling en zeer veel houtskool (figuur 7). In zeven haardkuilen zijn fragmenten (prehistorisch) aardewerk en (verbrand) vuursteen gevonden (spoornummers 11, 21, 44, 53, 54, 57 en 62). Zes haardkuilen worden op basis van de vondsten in het Mesolithicum of Neolithicum gedateerd. Alleen in spoor 21 is middeleeuws kogelpotaardewerk gevonden; waarschijnlijk is deze scherf door bioturbatie (bijvoorbeeld door mollen) in het spoor terechtgekomen.

Acht haardkuilen vormen tezamen met andere kuiltjes een cluster. In twee kuilen is vuursteen gevonden; op grond van deze vondsten dateren de kuilen uit het Mesolithicum of Neolithicum. In het zuiden is een kleine cluster haardkuilen aangetroffen (spoornummers 10, 11 en 12). In spoor 11 is een onversierde klokbeckerscherf gevonden. Deze kleine cluster dateert uit het Laat Neolithicum. De sporen 53, 54 en 57 tenslotte vormen een kleine cluster. In de vulling van spoor 57 is een fragment handgevormd aardewerk gevonden; het fragment kan niet specifiek gedateerd worden dan Neolithicum-IJzertijd.

In een van de haardkuilen zijn twee fragmenten verbrand bot aangetroffen (spoornummer 62). Omdat het slechts kleine fragmenten betreft, is het onduidelijk of het om diertlijk of menselijk bot gaat. Indien het menselijk bot betreft, dan is dit grondspoor (spoornummer 62) mogelijk het restant van een crematiegraf.

Figuur 5: Middeleeuwse greppet (spoor 50); foto genomen naar het noorden.

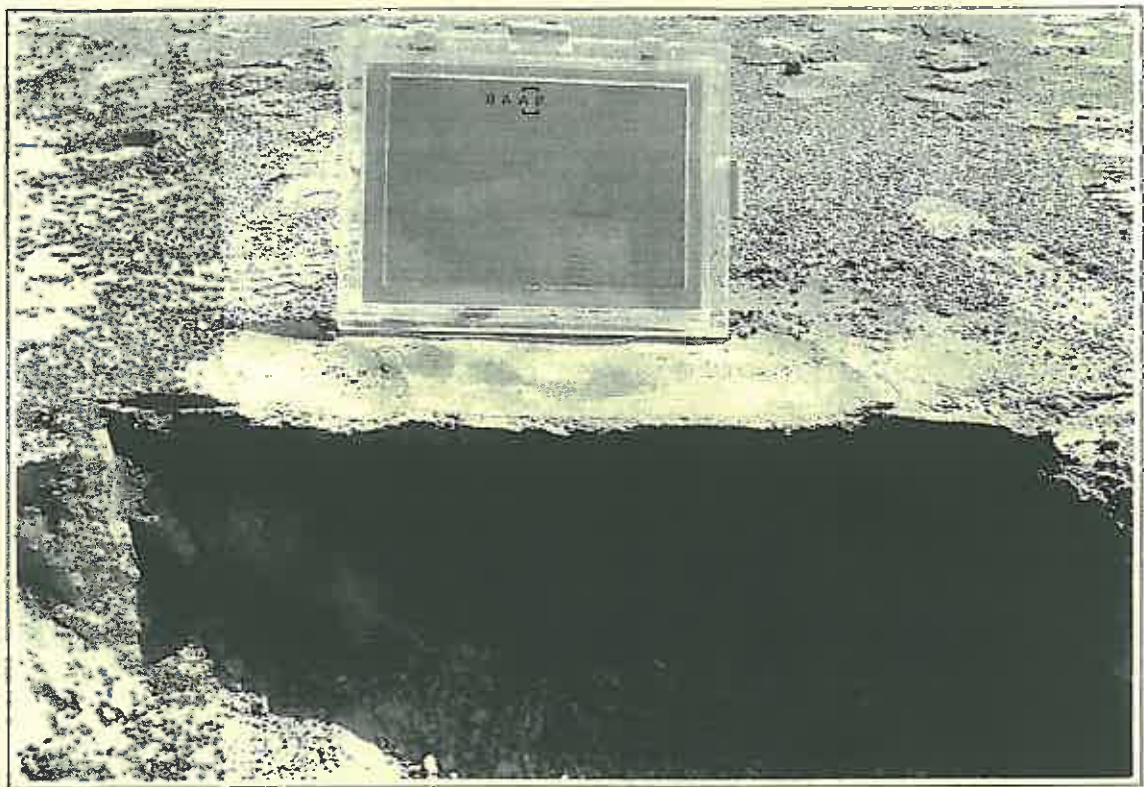
Figuur 6: Esgreppets; foto genomen naar het noorden.

Figuur 7: Haardkuil (spoor 57); oostprofiel.

Overige kuilen

Deze categorie is zeer ruim en omvat alle grondsporen die niet in de overige categorieën zijn ondergebracht. Het gaat om 27 kuilen of kuiltjes (kaartbijlage 1 en figuur 8). Een groot aantal kuilen vormt samen met de haardkuilen een cluster van sporen op de noordflank van het duin. Er zijn twee grote kuilen in het oosten van het plangebied aangetroffen. Deze kuilen dateren op basis van het aardewerk uit de Late Middeleeuwen en liggen in de periferie van het laat-middeleeuwse erf (spoornummers 56 en 57). Daarnaast is slechts in één andere kuil dateerbaar materiaal aangetroffen (spoornummer 14); het betreft een fragment kogelpotaardewerk uit de Late Middeleeuwen. De overige kuilen bestaan allemaal uit relatief ondiepe grondsporen; in deze kuilen is geen dateerbaar materiaal gevonden.

Figuur 8: Kuil (spoor 1); zuidprofiel.

Recente verstoringen

Het terrein wordt gekenmerkt door veel recente verstoringen. Het gaat om grondsporen die het gevolg zijn van intensief grondverzet gedurende de afgelopen honderd jaar. In het noordelijke deel van het plangebied betreft het sporen van diepploegen. Op de top van het duin zijn zeer grote kuilen met recent puin en ander afval aangetroffen. Op de zuidflank van het duin zijn restanten van zandwinningsputten aangetroffen. Dit betekent dat daar een deel van het duin is afgegraven.

3.2.2 Structuren

Binnen de grondsporen zijn twee duidelijke structuren herkend: een systeem van esgreppels en een cluster haardkuilen. Het greppelsysteem wordt begrensd door een laat-middeleeuwse perceelsgreppel (spoor 50; zie figuur 5). Opmerkelijk is dat deze perceelsgreppel in het verlengde ligt van een (nog) bestaande kavelgrens ten zuiden van het plangebied (figuur 2). Het kan derhalve niet uitgesloten worden dat deze kavelgrens in oorsprong eveneens uit de Late Middeleeuwen dateert. Waarschijnlijk behoort het akkersysteem (perceelsgreppels en esgreppels) bij een nabijgelegen middeleeuws erf. Gezien de aard van en de geringe dichtheid aan middeleeuwse grondsporen ligt het plangebied vermoedelijk in de periferie van dit erf. Gezien de grondsporen en vondsten die in het verleden bij graafwerkzaamheden ten behoeve van woningbouw aan de overzijde van de Koelmanstraat zijn aangetroffen, bevindt dit erf zich vermoedelijk ten noorden of noordoosten van het plangebied (ARCHIS-waarnemingsnummers 2895 en 12858; coördinaten resp. 211.920/500.200 en 212.140/500.220).

De cluster haardkuilen duidt op een (klein) nederzettingsterrein uit het Mesolithicum en/of Neolithicum of op een plaats waar verschillende malen na elkaar een klein jachtkamp werd opgezet. Daarnaast zijn er verspreid in het plangebied nog meer haardkuilen aangetroffen, die mogelijk eveneens deel uitmaken van dit nederzettingsterrein/kampement (bijvoorbeeld de sporen 10, 11, 12, 53, 54, 57 en 62).

3.2.3 Vondsten

De vondsten zijn in twee groepen verdeeld: vlakvondsten (31 nummers) en vondsten uit grondsporen (33 nummers). Vlakvondsten zijn vondsten die niet (eenduidig) met een grondspoor geassocieerd zijn. Deze vondsten zijn gedaan tijdens het machinaal verwijderen van de bouwvoor, het esdek en het opschaven van delen van het vlak. Alle overige vondsten zijn afkomstig uit grondsporen en verzameld tijdens het couperen en uitgraven van de sporen.

Aardewerk

In totaal zijn er 149 fragmenten aardewerk gevonden, waarvan er 104 afkomstig zijn uit spoor 50 (tabel 2). Het aardewerk dateert globaal uit twee perioden: de Prehistorie en de Late Middeleeuwen. Met behulp van het aardewerk zijn tien grondsporen gedateerd (zie § 3.2.1).

Er zijn in totaal 20 handgevormde prehistorische scherven gevonden. Onder het prehistorische aardewerk zijn drie scherven die aan een specifieke periode kunnen worden toegewezen. Het betreft een versierd wandfragment van midden-neolithisch Trechterbekeraardewerk (Midden Neolithicum B: 3300-2850 voor Chr.), een onversierd randfragment van een Klokbeker (Laat Neolithicum B) en een wandfragment uit de Vroege of Midden Bronstijd.

Het overige materiaal mist typische kenmerken en kan derhalve niet gedateerd worden. Desondanks lijkt er geen duidelijk materiaal uit de IJzertijd in deze

nummer	veldnummer	aantal	materiaal	kenmerk	datering	opmerking
1	3	1	steen	kwarts		
2	4	1	steen	retouchoir	Mesolithicum	
3	5	1	steen	kwarts		
4	8	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	
5	9	1	bot	lsm	recent	
6	10	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	
7	11	1	aardewerk	roodbakkend	Nieuwe tijd	
8	11	1	aardewerk	roodbakkend	Late Middeleeuwen B/Nieuwe tijd	
9	12	1	bot	lsm	recent	
10	13	1	aardewerk	Pingsdorf	Vroege Middeleeuwen D/Late Middeleeuwen A	
11	13	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	
12	14	1	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
13	15	1	metaal	kledinghaak	Nieuwe tijd C	
14	16	1	vuursteen	kling	Mesolithicum	
15	17	1	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
16	18	1	aardewerk	Trechterbeker	Midden Neolithicum B	
17	18	1	vuursteen	afslagkern	Mesolithicum/Neolithicum	
18	19	1	vuursteen	afslagkern	Mesolithicum/Neolithicum	
19	19	1	vuursteen	kling	Mesolithicum/Neolithicum	
20	20	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
21	20	1	aardewerk	protosteengoed	Late Middeleeuwen A-B	
22	20	1	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
23	20	1	vuursteen	kling	Mesolithicum/Neolithicum	
24	21	2	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
25	22	1	vuursteen	kern	Mesolithicum	
26	22	2	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
27	23	1	vuursteen	c-spits	Mesolithicum	
28	24	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
29	25	2	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
30	26	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum	
31	26	1	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
32	27	1	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
33	28	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Bronstijd	
34	29	1	aardewerk	paffrath	Late Middeleeuwen A	
35	30	1	steen			
36	30	1	aardewerk	grijsbakkend	Late Middeleeuwen A-B	
37	31	1	steen	klopsteen	Mesolithicum/Neolithicum	
38	32	1	vuursteen	kling	Mesolithicum/Neolithicum	
39	32	1	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
40	32	2	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	1x verbrand
41	32	2	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	
42	32	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	
43	32	1	aardewerk	handgevormd	Midden Neolithicum/IJzertijd	
44	s11	1	aardewerk	Klokbeker	Laat Neolithicum	
45	s11	1	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
46	s11	1	aardewerk	handgevormd	Midden Neolithicum/IJzertijd	

Tabel 2: Vondstenlijst (blad 1).

nummer	veldnummer	aantal	materiaal	kenmerk	datering	opmerking
47	s11	1	vuursteen	c-spits	Mesolithicum	
48	s14	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen	
49	s14	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
50	s21	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen	
51	s21	1	vuursteen	kling	Mesolithicum/Neolithicum	
52	s21	2	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
53	s52	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
54	s57	1	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
55	s57	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/IJzertijd	
56	s44	1	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
57	s54	1	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
58	s53	2	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
59	s53	2	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
60	s56	2	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
61	s56	2	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
62	s51	5	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen	
63	s51	1	vuursteen	d-spits	Mesolithicum	
64	s51	8	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
65	s51	2	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
66	s51	2	steen	brok		
67	s58	1	aardewerk	pingsdorf	Late Middeleeuwen A	
68	s58	1	aardewerk	handgevormd	Late Middeleeuwen A	
69	s58	2	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/IJzertijd	
70	s58	3	steen			1x maalsteen
71	s58	1	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
72	s50	1	bot	lsm		
73	s50	7	aardewerk	pingsdorf	Late Middeleeuwen A	
74	s50	4	aardewerk	paffrath	Late Middeleeuwen A	
75	s50	2	metaal	ruw metaal	IJzertijd/Nieuwe tijd	
76	s50	1	metaal	slak	IJzertijd/Nieuwe tijd	
77	s50	13	steen			
78	s50	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/Late Middeleeuwen	
79	s50	90	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	
80	s50	15	vuursteen	brok	Mesolithicum/Neolithicum	
81	s50	2	vuursteen	afslag	Mesolithicum/Neolithicum	
82	s50	1	steen	tefriet	Late Middeleeuwen A	maalsteen
83	s50	1	metaal	spijker		
84	s50	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/IJzertijd	versterd
85	s50	1	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/IJzertijd	
86	s50	1	vuursteen	D-spits	Mesolithicum	
87	s50	2	leem	verbrand		
88	s50	1	vuursteen	boortje	Mesolithicum	
89	s50	1	vuursteen	afslagkern	Mesolithicum/Neolithicum	
90	s62	5	aardewerk	handgevormd	Neolithicum/IJzertijd	
91	s62	1	bot	verbrand		
92	s80	1	aardewerk	Pingsdorf	Vroege Middeleeuwen D/Late Middeleeuwen A	
93	s80	1	aardewerk	kogelpot	Late Middeleeuwen A	

Tabel 2: Vondstenlijst (blad 2).

vondstcategorie aanwezig te zijn. Op grond van de dateerbare scherven is het waarschijnlijk dat het overige prehistorische aardewerk ook uit het Neolithicum dateert.

Het middeleeuwse aardewerk bestaat uit 112 handgevormde en met steengruis en zand gemagerde kogelpotscherven en 17 scherven (gedraaid) importaardewerk uit de Late Middeleeuwen A (1050 tot 1250 na Chr.). Deze scherven zijn afkomstig uit perceelsgreppels en enkele kuilen aan de noord- en oostzijde van het plangebied.

Het geïmporteerde materiaal bestaat uit scherven Pingsdorf- en Paffrath-aardewerk. Dit aardewerk, dat afkomstig is uit West-Duitsland, kan beschouwd worden als een luxeproduct dat op het Overijsselse platteland relatief zeldzaam was. Het aantal importscherven is voor een Overijsselse, laat-middeleeuwse vindplaats vrij groot. Het betreft 19% van het totale aantal laat-middeleeuwse scherven, terwijl een percentage van gemiddeld 5% gebruikelijk is (Verhoeven, 1998).

Vuursteen

In totaal zijn 69 vuursteenfragmenten aangetroffen (tabel 2). Het gaat om vier pijlspitsen, vijf klingen, 22 afslagen, drie afslagkernen, een kern, een boortje en 36 fragmenten bewerkingsafval (met name brokken). Een klein deel van het vuursteenmateriaal is verbrand (vier fragmenten).

Veel vuursteen is aangetroffen in spoor 50: in totaal 32 fragmenten. Het vuursteen is in deze middeleeuwse greppel terechtgekomen door het omspitten van de grond (de zgn. opspit). Ook de vuursteenfragmenten uit de sporen 52, 56 en 58 zijn waarschijnlijk op deze wijze in de middeleeuwse sporen terechtgekomen.

In het vlak zijn in totaal 23 vuursteenfragmenten gevonden, voornamelijk in een concentratie op de noordflank van het duin. Er zijn 14 vuursteenartefacten gevonden in zes grondsporen (uitgezonderd de vondsten in de middeleeuwse sporen). Vijf sporen kunnen gedateerd worden aan de hand van het vuursteen (tabel 2: spoornummers 11, 44, 53, 54 en 57).

Het vuursteen dateert uit de periode Mesolithicum tot en met Vroege Bronstijd. Het merendeel van de vuursteenartefacten kan niet aan een specifieke periode worden toegewezen. Vier vuurstenen pijlspitsen (twee C-spitsen en twee D-spitsen) vormen een uitzondering. Deze spitsen dateren uit het Midden of Laat Mesolithicum (7100-4900 voor Chr.) en wijzen op de mogelijke aanwezigheid van een kampement uit deze periode. Een duidelijke mesolithische vuursteenconcentratie is echter niet aangetroffen.

Natuursteen

Er zijn 24 fragmenten natuursteen (zandsteen, kwartsiet en graniet) verzameld (tabel 2). Het overgrote deel komt uit spoor 50: alleen al uit deze greppel komen 14 vondsten. Twee fragmenten van werktuigen zijn gevonden in het vlak (vlakvondstnummers 31 en 4). Het betreft een stuk van een klopsteen en een deel van een retouchoir. Voor deze artefacten is een datering in het Mesolithicum of Neolithicum waarschijnlijk.

Daarnaast zijn er enkele brokjes tefriet gevonden. Tefriet werd vanaf de Late Bronstijd tot de Middeleeuwen gebruikt als maalsteen. Dit fragment is echter in een middeleeuwse greppel (spoor 50) aangetroffen en dateert zodoende uit de Late Middeleeuwen. Het materiaal is afkomstig uit de omgeving van het stadje Mayen in de Eifel.

Bot

In het uiterste noordoosten van het plangebied zijn enkele botfragmenten verzameld. Alle fragmenten behoren toe aan grote zoogdieren, zoals runderen en paarden. Het bot is niet verbrand en moet gezien de conservering recent zijn. Daarnaast zijn in spoor 62 twee stukjes verbrand bot aangetroffen (zie § 3.2.1).

Vindplaats 1

1. **RAAP-objectnummer(s):** DAH02
2. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 139467
3. **Coördinaten:** 242.690/455.490; **Kaartblad:** 21H
4. **Gemeente:** Dalfsen; **Toponiem:** De Koele
5. **Maaiveld:** grasland
6. **Geomorfologie:** rivierduin
7. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 3,5 m +NAP
8. **Complextype:** nederzetting (waarschijnlijk)
9. **Datering:** Mesolithicum tot Late Middeleeuwen
10. **Vondsten:** zie § 3.2.3
11. **Globale omvang vindplaats:** circa 1 ha

4 Conclusies

Uit de archeologische begeleiding blijkt dat in het plangebied archeologische resten uit het Midden of Laat Mesolithicum, Neolithicum en de Late Middeleeuwen aanwezig waren. Dit is in overeenstemming met de conclusies van het booronderzoek (Scholte Lubberink, 2000).

De mesolithische en/of neolithische sporen en vondsten, waaronder een cluster haardkuilen, lagen op de noordflank van het rivierduin in een gebied van 100 m². Daarnaast zijn sporen van een laat-middeleeuws akkersysteem gevonden over een oppervlakte van ongeveer 900 m². Dit akkersysteem behoort waarschijnlijk bij de nederzettingssporen die in het verleden ten noorden van de Koelmanstraat zijn gevonden.

In het overige deel van het plangebied zijn geen of nauwelijks sporen aangetroffen. Alleen op de op de zuidflank van het duin zijn drie sporen gevonden. De reden hiervoor is dat het overgrote deel van het rivierduin is geërodeerd en verstoord door recente diepe bodemingrepen, zoals diepploegen, zandwinning en afvalputten.

Literatuur

Brinkkemper, O., e.a. (redactie), 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

Scholte Lubberink, H.B.G., 2000. Plangebied De Koele te Hoonhorst, gemeente Dalfsen; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-1). *RAAP-briefverslag 2000-685/MW*. Stichting RAAP, Amsterdam.

Verhoeven, A.A.A., 1998. *Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw)*. Amsterdam Archaeological studies. Amsterdam University Press.

Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Gebruikte afkortingen

AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
Mv	maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

artefact	alle door de mens gemaakte of gebruikte voorwerpen
bioturbatie	verstoring van bodemlagen door dieren (graven, woelen, eten)
colluvium	tijdens het Holoceen van de hellingen geërodeerde en in de dalen afgezet materiaal
esdek	oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten behoeve van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld

Pleistoceen	geologisch tijdvak dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatwisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de vier bekende IJstijden). Na de laatste IJstijd begint het Holoceen (ca. 8800 voor Chr.)
Prehistorie	dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven
podzol	bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van amorfe humus en ijzer wordt podzolering genoemd
retouchoir	stuk steen gebruikt bij het zorgvuldig afwerken (retoucheren) van stenen werktuigen

Overzicht van figuren, tabellen en losse kaartbijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Coupe-tekeningen.
- Figuur 3.** Detail noordprofiel en spoor 50.
- Figuur 4.** Noordprofiel van esdek en spoor 50.
- Figuur 5.** Middeleeuwse greppel (spoor 50); foto genomen naar het noorden.
- Figuur 6.** Esgreppels; foto genomen naar het noorden.
- Figuur 7.** Haardkuil (spoor 57); oostprofiel.
- Figuur 8.** Kuil (spoor 1); zuidprofiel.

- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Vondstenlijst.

Kaartbijlage 1. Resultaten archeologische begeleiding.